

Boer roept ‘ja!’

De vele betekenissen van een bevestiging

Het woordje *ja* wordt in Nederland te pas en te onpas gebruikt, in werkelijk allerlei betekenissen. Wat ermee wordt bedoeld, hangt vaak samen met de context, en is dus vaak alleen te vinden tussen de regels.

Marc van Oostendorp

Ik keek met een buitenlandse vriendin naar een van de laatste afleveringen van *Boer zoekt vrouw* van dit jaar. “Wat zeggen jullie Nederlanders vaak ‘ja’”, zei zij. Ik ontkende verontwaardigd (“Hoe kom je daar nu bij!”), terwijl de boer op de televisie aan de twee overgebleven kandidaat-vrouwen uitlegde dat hij geen twintig meer was en dus niet meer zo gemakkelijk verliefd werd. “Luister dan!”, zei mijn vriendin. En inderdaad ontspoon zich een bizar gesprek:

Vrouw 1: “Ja, dat ..., ja.”

Vrouw 2: “Ja, daarom ..., ja.”

Vrouw 1: “Ja, ja, ja, ja, ja.”

Vrouw 2: “Ja.”

Vrouw 1: “Je bent geen twintig meer, en geen zestien.”

Vrouw 2: “Ja.”

Boer: “Maar het gaat allemaal, ja, zo vlug.”

Vrouw 1: “Ja. Ja, nee, dat is verschrikkelijk.”

Boer: “Ja.”

Vrouw 1: “Ja.”

Vrouw 2: “Ja.”

Boer: “Zullen we maar eens naar die kant lopen?”

Vrouw 1: “Ja.”

Vrouw 2: “Ja ... ja.”

Vrouw 1: “Ja.”

Er gebeurde van alles tussen de boer en de vrouwen. Je merkte dat de man in gedachten al voor vrouw 1 gekozen had en dat vrouw 2 dat ook al aanvoelde en de moed aan het verliezen was. Onder tussen werd vrouw 1 steeds zekerder van zichzelf. Het werd ook duidelijk dat de boer vooral nog niet wist hoe hij het

moest vertellen, ook omdat vrouw 2 objectief gezien een betere keuze was. Dat werd allemaal tot uitdrukking gebracht in een dialoog die bijna voor de helft bestond uit het woordje *ja*.

■ CIMBALEN

Boer zoekt vrouw was voor altijd voor me verpest. De rest van de aflevering hoorde ik ieder *ja* alsof twee grote cimbalen tegen elkaar werden geslagen; de volgende aflevering van de serie heb ik aan me voorbij laten gaan.

Eerst dacht ik dat het aan het programma lag. Jonge mensen worden gefilmd in gênante situaties en komen daardoor niet goed uit hun woorden. Bovendien willen die vrouwen maar één ding: dat de boer hen kiest, dat hij 'ja' zegt. Dus ligt dat woordje bij iedereen de hele tijd vooraan op de tong.

Maar als 'ja' zeggen kenmerkend is voor het programma, is het leven in Nederland inmiddels één lange aflevering van *Boer zoekt vrouw*. Hoe meer ik erop ging letten, hoe meer me opviel hoe vaak mijn landgenoten zich van dat woord bedienen. De onbekende man die 'ja!' roept als ik de deur voor hem openhoud terwijl hij nog vier passen van de deur verwijderd is. Een collega die tijdens een vergadering zichzelf na iedere zin even bevestigt. ("We kunnen dit natuurlijk uitstellen. Ja. Dan wordt het waarschijnlijk september. Ja.") De man die naar een radioprogramma belt en zijn bijdrage begint met "Ja, u spreekt met De Vries." En dat dit een Nederlands verschijnsel is, zoals de vriendin beweerde, valt tamelijk eenvoudig aan te tonen. Probeer het fragmentje aan het begin maar eens in een vreemde taal te vertalen. In het Engels bijvoorbeeld: 'Yes, yes, yes.' Het klinkt alsof er een Nederlander Engels aan het praten is.

■ MINNAAR

Wat betekent al dat *ge-ja*? Er zit natuurlijk bijna altijd een bevestiging in, al kan die in haar tegendeel verkeren als je het woord herhaalt: *jaja* betekent vaak 'nee'. ("Krijg ik het morgen?" "Jaja.") Soms is die bevestiging ook goed verstoep – wat bevestig je nu eigenlijk precies als je 'ja!' roept op het moment dat iemand op de deur klopt of wanneer je de telefoon beantwoordt? En wie wordt er wijzer van de laatste woorden van de regel "Dat vinden wij allen zo prettig, jaja!" of dat woordje midden in "Ze leven hoog, ja, hoog!"?

Met zinsbuigingen kun je natuurlijk veel doen. De nurkse echtgenoot die in bed 'jaahaaa' zegt als zijn vrouw vraagt

of hij de voordeur op het nachtslot heeft gedaan, laat horen dat haar vragen hem tot last geworden zijn. De schoolkinderen die 'jaaaa!' gillen terwijl ze het schoolplein op stormen, zijn blij dat ze de vragen van de onderwijzer kunnen laten voor wat ze zijn. De minnaar die 'jahhhhh' zucht in de armen van zijn geliefde, heeft het antwoord op al zijn vragen gevonden.

Een opmerkelijk *ja* hoor je uit de mond van moderne vrouwen – jonge moeders met 'kids' in de 'daycare' – die het zeggen terwijl ze inademen. Er ontstaat dan een merkwaardig piepend, spookachtig geluid: "Ik vind het belangrijk om tijd voor mezelf te hebben. Ja."

■ NAAR GALLIË

Hoe meer je erover nadentkt, des te meer verschillende *ja*'s kom je tegen. Het kan worden tot *tja*, en tot *mja*. Je kunt het laten volgen door *maar*, maar ook door *en amen*. En met *ja* wordt ieder huwelijk wettelijk bezegeld. Het kan gebruikt worden door een omaatje dat wakker schrikt in haar eenzame koude woonkamer en 'jaja, zo ging dat in die tijd' mompelt, maar ook door het jonge meisje dat een pakje openmaakt, in haar handen klapt en 'jaaaa!' kraait. Je kunt ermee dreigen ('Ik wil je hier niet meer zien, ja?') en onzekerheid mee uitdrukken ('Ik vind dit, ja, nogal vervelend'). En dan heb ik het nog niet eens over de sprekers van oostelijke dialecten die kunnen zeggen: 'Het was me ja wat.'

Volgens onderzoek is *ja* in het gesproken Nederlands het vaakst gebruikte woord. (In geschreven Nederlands is dit *de*.) Het is moeilijk te begrijpen dat er talen zijn die het helemaal zonder *ja* doen. Het klassieke Grieks en het Latijn hadden bijvoorbeeld niet zo'n woord. Wanneer een Romeinse senator een vraag bevestigend beantwoordde, deed hij dat meestal door het werkwoord te herhalen ('Gaat u naar Gallië?' 'Ik ga') of met een zinnetje als 'Zo is het.' In het Latijn is dat: 'Sic est', en dat werd de oorsprong voor *si*, dat nu nog dienstdoet in onder andere het Spaans en het Italiaans. Ook *nai*, het moderne Griekse woord voor *ja*, komt uit zo'n zinnetje voort (*einai* betekent 'Het is'). Sommige talen hebben een apart woord als bevestiging na een ontkennende vraag: Fransen gebruiken dan *si* in plaats van *oui*, wij soms *jawel*.

■ ALLEMANSVRIEND

Waar ons eigen woord *ja* vandaan komt, weten we niet precies. Sommige geleerden denken dat het in de verte iets te maken heeft met het woordje *hij*, anderen dat het vagelijk verwant is aan het Latijnse *iam*, dat 'al' betekent. Maar niemand weet het zeker. Wel weten we dat wij Nederlanders zelf het hebben geëxporteerd, naar Indonesië, waar het gespeeld wordt als *ya*.

Opvallend genoeg betekent dat niet dat we zelf altijd genoeg nemen met dat ene korte, compacte woord. Om de zoveel jaar duiken er alternatieven op die dan een tijdje in ieders mond bestorven liggen: *is goed*, *precies*, *klopt*, *zeker weten*, *nou en of* en *inderdaad* zijn een paar recente voorbeelden. Battus noemde er in zijn naslagwerk *Opperslans!* nog een groot aantal (*dat valt niet te ontkennen*; *daar kun je donder op zeggen*; *dat is ook zo*; *zekers*; *tot uw order*; *zonder meer*; *Mijnheer de Voorzitter, ik zou de vraag van de Geachte Afgevaardigde graag in bevestigende zin willen beantwoorden*). Die woorden en zinnen roepen bijna allemaal wel bij iemand ergernis op, omdat ze te modieus gevonden worden, of overbodig.

Aan het woord *ja* zelf heeft nog niemand zich gestoord. Het is de allemansvriend van de Nederlandse taal. Ja-knikkers hebben niet per se een onomstreden reputatie, maar tegen ja-zeggars worden maar zelden bezwaren naar voren gebracht.

■ FACEBOOK

Past het bij onze tijd? Je ziet in ieder geval overal tekenen dat het populairder is om positief dan om negatief te zijn. Politieke partijen doen hun best om duidelijk te maken dat ze 'hoop' en 'optimisme' uitstralen. Op Facebook, de populairste website van de laatste jaren, kun je van berichten van je vrienden wel zeggen dat je ze 'leuk' vindt, maar niet dat je ze 'niet leuk' vindt. En dus past het om 'ja' te zeggen in onze tijd, of beter nog: 'JA!!!' Het Nederlandse woord is dan ook bijzonder prettig, zoals het begint met de tong omhoog en eindigt met de mond helemaal open, een woord dat veel meer uitnodigt tot roepen en joelen dan *oui*, *yes* of *si*. Het Nederlands is helemaal de taal van deze tijd. Jaja. ■

Ja is in het gesproken Nederlands het vaakst gebruikte woord.